

**НОВАТОРСЬКИЙ СТИЛЬ ЗЛИТТЯ КЛАСИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ІЗ
САМОБУТНІМ ФОЛЬКЛОРОМ У ДИТЯЧІЙ ЛІРИКО-
ФАНТАСТИЧНІЙ ОПЕРІ М. Д. ЛЕОНТОВИЧА «НА РУСАЛЧИН
ВЕЛИКДЕНЬ»**

Постановка проблеми. Напередодні свята 105-ї річниці з народження перлини дивовижної спадщини Миколи Леонтовича – дитячої лірико-фантастичної опери «На русалчин Великдень» – слід згадати дещо трагічну сакральну історію її створення, в якій композитор наочно продемонстрував свій новаторський стиль злиття класичної лексики з самобутнім фольклором, а також гармонії, поліфонії, музичної драматургії у комплексі з народними танцями. Митець поєднав класичну і народно-співочу музику з фантастичними календарними обрядами, іграми, хороводами, поетичними сюжетами народних легенд та вірувань. Однак, з гіркотою і прикрістю слід констатувати, що дивовижна дитяча казкова опера пережила складні часи забуття і прозвучала лише через пів століття після трагічної загибелі її автора.

Аналіз наукових публікацій. Творчість видатного Миколи Дмитровича Леонтовича вивчається плеядою науковців та митців вже близько століття. З позицій музичного, музично-педагогічного, театрального мистецтва досліджують неперевершену багатогранну спадщину митця Л. Барабан, І. Барановська, М. Гордійчук, А. Завальнюк, В. Іванов, Л. Іванова та ін.. Ідеї композитора використовуються в сучасних педагогічних дослідженнях, невпинно впроваджуються у процеси формування мистецьких уподобань і переконань, готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва, сприяють вихованню творчо обдарованої молоді (В. Петров, А. Порожня, О. Теплова та інші).

Мета роботи – визначити значення новаторського стилю злиття класичної лексики із самобутнім фольклором у дитячій лірико-фантастичній опері М. Д. Леонтовича «На русалчин Великдень».

Виклад основного матеріалу. Ідея створення опери розпочалася за спогадами одного з перших дослідників життєдіяльності композитора Ю. Масютін (псевдонім Я. Юрмас): «Навесні 1919 р. Леонтович відвідав якось першу Українську гімназію в Києві. Директор звернувся до нього з проханням щось написати на текст Б. Грінченка. Леонтович погодився і попросив дати текст. Одержавши вірш, написаний у розмовній формі, – «На русалчин Великдень» (з сільських оповідників), Леонтович швидко поклав на музику деякі уривки з нього». Надалі, 11 травня 1919 р. у щоденнику композитор зазначав: «Вчора почав, сьогодні кінчив музику до дитячої сцени Б. Грінченка – На русалчин Великдень». Мають виконувати в 1-й гімназії 15 травня (день Бориса).

Дійсно, свято відбулося, ставши справді вибуховою творчою подією на рівні гімназії. Прем'єра справила на дітей, за свідченням П. Козицького – незабутнє враження. По закінченні виступу глядацька дитяча аудиторія під бурхливі оплески і вигуки «Браво» довго не відпускала дебютантів. Подія набула значення історичної і стала відправною точкою відліку сакральної мрії творчого життя геніального митця.

Відлік історії створення опери свідчить, що митець офіційно приступив до створення твору у листопаді 1919 р. Спробуючи свої сили у оперному жанрі педагог відточував майстерність звучання окремих номерів у виконанні учениць-спархіалок. Філігранно сформовані номери прослуховував у виконанні тульчинської аматорської капели на ходу змінюючи і виправляючи на репетиціях в залі колишнього палацу Потоцьких [2]. Саме у тульчинській творчій лабораторії митець випробував різні сміливі інноваційні форми (педагогічні прийоми) організації навчального процесу, починаючи з масових театральних рольових пісень-ігор, що успішно сприяли змінам масової свідомості дітей, налаштовували їхні творчі здібності на ефективний розвиток і бажання самореалізації кожної особистості. Вчені визначають музичне

театральне мистецтво однією з форм розваг учнівства, яке розпочинається з ранніх дитячих рольових пісень-ігор, що допомагає формуванню національно-культурної ідентифікації особистості, сприяє правильному розумовому і фізичному розвитку учнівського організму [1]. Розуміння музично-театрального мистецтва у поєднанні з багатогранною роллю ігрового хорового фольклору у справі виховання дітей стало апофеозним втіленням у проект життя дитячою фантастичною оперою «На русалчин Великдень» М.Д. Леонтовича. Нарешті, 29 жовтня 1920 р. друзі композитора (К. Стеценко, П. Тичина) вперше почули перший акт «незавершеної» опери «На русалчин Великдень», яку композитор мріяв розширити до трьох актів. Але не довелося... Трагічний випадок раптово обірвав дорогоцінне життя і жахливу подальшу долю єдиного складного театрального дитячого оперного шедевра, зміст якого було оприлюднено через десятиліття після смерті великого Метра.

Лише у 1931 р. об'єднанням «Вукоопкнига» (до 1930 р. «Книгоспілка») [2] було здійснене перше і єдине видання наявного авторського витвору мистецтва, де на титульному аркуші клавірного опусу композитор залишив автограф: «Драматично-оперний етюд в 1-й дії. “На русалчин Великдень”». Виявляється, дана ремарка музиканта надала підстави науковцям переглянути стильові орієнтири дитячого фольклорно-пісенного класичного твору у руслі модерністських тенденцій часу. Таким чином, обираючи модель для майбутньої велико-масштабної музичної композиції М.Д. Леонтович створив символічну драму, в будові форми якої був закладений іноваційний в українській музичній літературі жанр драматичного етюд [1]. Залог успіху класичного твору залежав від новаторського стилю музичної мови опери, місця та ролі не лише у музичній творчості Пісняра реформатора, а й усього оперного мистецтва України.

Ідеальний приклад талановитого педагога, його постійне самовдосконалення, що відображалось на якісному володінні навчальним процесом, створення благодатних умов для розвитку і самореалізації кожної особистості серед вихованців вплинуло на формування учнів-послідовників бажаючих навчатися впродовж життя. Зокрема: М. Покровського, що закінчив

Київський музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка і став професором ОНМА й народним артистом України; Г. Гриневичем - заслуженим вчителем УРСР; В. Мерзляковим – заслуженим вчителем України; А. Лебединцем – заслуженим діячем мистецтв УРСР; О. Мінківським – народним артистом СРСР; М. Гончаровим – диригентом симфонічних ряду оркестрів у УРСР; І. Годзішевський – самодіяльним композитором (випускник ОНМА); відомим співаком Д. Євтушенко, професором Київської державної консерваторії... Більш 40 випускниць тульчинського єпархіального училища закінчили інститути і університети з педагогіки, ще 8 консерваторію і стали вчителями у межах колишнього пострадянського простору, продовживши справу неперевершеного реформатора [4]. Але повертаючись до літопису унікальної дитячої опери слід згадати, що внаслідок своєї незавершеності та назви («На русалчин Великдень!») - прямий зв'язок з забороненим православним віросповіданням) шедевр на довгі роки опинився поза музично-творчим процесом. Опера, як і релігійні шедеври Майстра переслідувалися і ігнорувалася цезурою. Не дивно, що частина духовної церковної спадщини Миколи Леонтовича не була затребувана принаймні двома поколіннями українських музикантів.

Новітнє прочитання дитячого класичного твору відбулося лише у 1977 р., завдяки зусиллям українського композитора М. Скорика (що дописав музичний текст твору) та літератора Д. Бобиря (що завершив лібрето, створене ученицею Тульчинського єпархіального училища Н. Танашевич). Довгоочікуване відродження розпочалося урочисто з постановки синтезованого класичного твору на сцені Київського театру опери та балету під назвою «Русалчині луки» (диригент І. Гамкало). Зміна у назві була пов'язана з радянською дійсністю, коли про Великдень (релігійні погляди її автора) була накладена заборона у жодному контексті. Парадоксальним став факт, що відроджена для тисяч глядачів вистава музично-сценічного опусу митця залишилась на протязі багатьох років єдиною постановкою на українській оперній сцені. Отож, після 1977 року масштабний класичний твір (чи драматичний етюд) М.Д. Леонтовича не отримував жодної сценічної постановки в оперних театрах України. Гірка,

сумна доля світлої печалі української музики - лебединої пісні «На русалчин Великдень»...

І нарешті, 4 червня 2008 р. опера-балет нашого геніального земляка Миколи Дмитровича з успіхом прозвучала у Вінниці, а 5 червня на сакральній Батьківщині у Тульчині. Постановка музичної композиції вийшла жвавою й динамічною, поєднавши два потужних мистецьких колективи: багаторазового володаря Гран-Прі, лауреата міжнародних конкурсів та фестивалів камерного хору «Вінниця» (диригента - Віталія Газінського) та академічного симфонічного оркестру Львівської філармонії (диригент - Айдар Торибаєв) у підтримці чарівної магії танцю, універсальним хореографічним замальовкам за участю артистів Дитячого театру балету при Львівській державній хореографічній школі. Отже, довгоочікувана вистава була високо оцінена вимогливою публікою, вдячними шанувальниками, що отримали можливість доторкнутися до майже незнаного класичного фольклорного надбання. Золоте оперне насіння посіяне музикантом на благодатній Тульчинсько-Подільській землі з легкої Леонтовичевої руки, рясно поповнилось паростками у вигляді подальшої театралізації суспільства. За 100 років оперні номери були поставлені: у 1937 р. режисером-постановником твору, колишнім учнем композитора Мефодієм Гриневичем (викладачем культурно-освітнього училища в Тульчині), у 1962 р. – постановкою оперних номерів у виконанні палкого шанувальника М.Д. Леонтовича – директора музичної школи М.Ф. Цинара (одним з найвідданих керівників диригентів народної аматорської хорової 100-річної капели Миколи Леонтовича) [3].

У 1917 році опера «На русалчин Великдень» дочекалася загального визнання суспільством і остаточно відбулось повернення на сцену у постановці композитора М. Скорика у вигляді формування креативного кластеру, пов'язаного із видатним ім'ям українського композитора Миколи Леонтовича. І саме відтоді був створений під відкритим небом проект - міжнародний air фестиваль оперного мистецтва «OPERA FEST TULCHYN», на якому кожного літа розпочали виступати зірки європейської, американської та української оперних сцен світу. Творчі доробки були об'єднані й синтезовані в єдиний проєкт сучасним

креативним режисером, народним артистом України Олексієм Кужельним. Розпочалась популяризація драматичного твору по телебаченню щорічною демонстрацією на міжнародному фестивалі оперного мистецтва «OPERA FEST TULCHYN». Геніальний творець заворожив світ чарівним стилем музичної мови свого шедевра, привернувши увагу у світі до дитячого оперного мистецтва України.

Висновки. Музичний театр в усі часи був, є і буде інструментом і формою пізнання та усвідомлення феномена людини, виразу духовно-культурних, мистецько-естетичних ідеалів людської спільноти, відображення політичного устрою, ідеологічних навчань. Про це свідчить історія людства і спрямована діяльність Миколи Леонтовича.

Література

- 1.Завальнюк А. Ф., Мозгальова Н. Г., Барановська І. Г. Про відродження незакінченої опери М. Леонтовича «На Русалчин Великдень». *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. «Музичне мистецтво». 2021. № 1. С. 136-141.
2. Іванов В.Ф. Микола Леонтович. Спогади, листи, матеріали. Київ, 1982. С. 92;
3. [«Книгоспілка». Літературознавча енциклопедія:](#) у 2 т./авт.-уклад. [Ю. І. Ковалів](#). Київ: [ВЦ «Академія»](#), 2007. [Т. 1. А - Л](#). С. 490
4. Порожня А. Архіви, спогади, світлини. Тульчин, 2015. С. 48.
5. Теплова О.Ю. Науково-педагогічні основи процесу формування мистецьких уподобань студентів музичного фаху. *Наукові записки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського: зб. наук. праць. Серія: Педагогіка і психологія*. Вип. 39. Вінниця: Планер, 2013. С. 237- 242.